

Źródła i obszary prawa

Materiał składa się z sekcji: „Normy i przepisy prawne. Akty normatywne”, „Źródła prawa powszechnie obowiązującego w Polsce”, „Organy publikacyjne”, „System prawny”, „Rodzaje prawa”, „Podsumowanie”.

Materiał zawiera:

- 4 ilustracje (fotografie, obrazy, rysunki), 6 ćwiczeń, w tym 3 interaktywne;
- ćwiczenie interaktywne związane z procesem ustawodawczym;
- ilustrację, na której przedstawiono kodeks i młotek sędziowski;
- odwołanie do wcześniejszej wiedzy ucznia związanej z zależnościami pomiędzy prawem, a innymi systemami normatywnymi oraz cele sformułowane w języku ucznia związane z prawem, rodzajami aktów prawnych i ich publikatorami;
- opis definicji normy prawnej i jej budowy;
- fragment tekstu źródłowego, w którym podano definicję przepisu prawnego i aktu normatywnego;
- schemat w postaci piramidy, na którym przedstawiono hierarchię aktów prawnych w Polsce;
- opis organów publikacyjnych;
- ilustrację, na której przedstawiono nagłówek z Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej;
- zdjęcie, na którym przedstawiono książki prawnicze;
- opis systemów prawnych (anglosaski, kontynentalny);
- opis rodzajów prawa ze względu na treść, zakres podmiotowy i przynależność państwową;
- podsumowanie materiału na temat systemów prawnych wraz z zalecaną literaturą i i pięcioma ćwiczeniami dotyczącymi źródeł i obszarów prawa, w tym dwoma interaktywnymi.

Bibliografia:

- Źródło: Tamara Chauvin, Tomasz Stawecki, Piotr Wieczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014, s. 139–140.
- Źródło: Tamara Chauvin, Tomasz Stawecki, Piotr Wieczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014, s. 139–140.

Źródła i obszary prawa

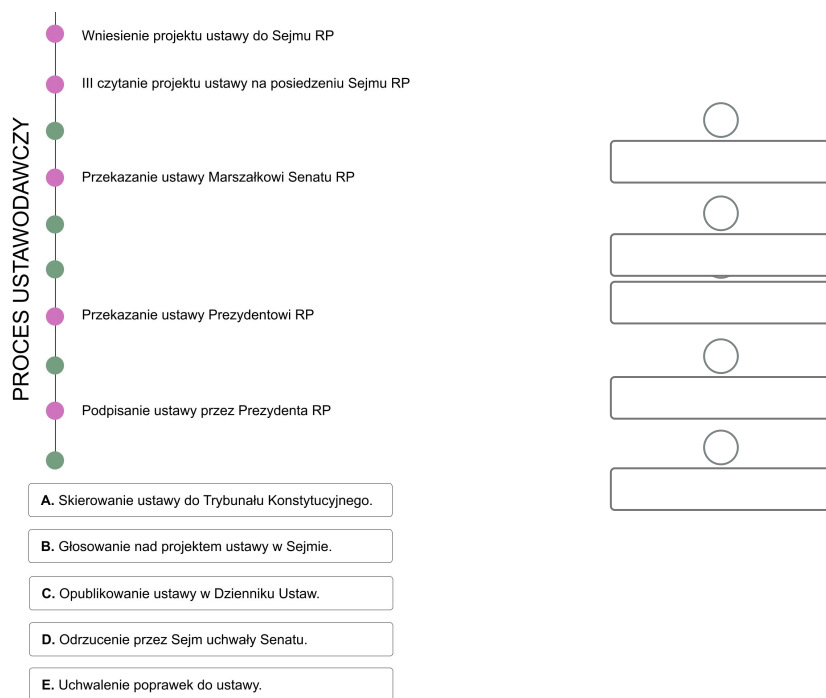
Kodeks i młotek sędziowski

Źródło: pixabay.com, domena publiczna.

Czy pamiętasz, jak powstaje w Polsce ustawa? Przekonaj się, wykonując zadanie.

Ćwiczenie 1

Uzupełnij poniższą oś procesu ustawodawczego kolejnymi etapami procesu powstawania/uchwalania ustawy w Polsce.

C.

D.

E.

A.

B.

CWICZENIE:

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Co potrafię?

- określać, co to jest prawo oraz jakie mogą być zależności między normami prawnymi a innymi normami społecznymi;
- wyjaśniać na przykładzie Polski, jakie są konsekwencje przyjęcia konstytucyjnej zasady państwa prawnego.

Nauczysz się

- charakteryzować pojęcia normy prawnej, przepisu i aktu prawnego;
- przedstawiać źródła prawa obowiązującego w Polsce;
- opisywać najważniejsze obszary prawa;
- wskazywać, w jakich organach publikacyjnych można odszukać określone akty prawne.

Normy i przepisy prawne. Akty normatywne

Definicja: norma prawna

reguła postępowania ustanowiona przez upoważniony organ państwa, która wyjaśnia, kto i w jakich okolicznościach powinien zachować się w określony sposób

Struktura normy prawnej:

- **hipoteza** – hipoteza określa adresata normy oraz warunki i okoliczności, w których adresatowi normy określone działanie jest nakazane, zakazane lub dozwolone;
- **dyspozycja** – dyspozycja to część normy, która określa treść zachowania zakazanego, nakazanego lub dozwolonego albo treść decyzji, którą należy podjąć w związku z zaistnieniem pewnych wydarzeń lub okoliczności;
- **sankcja** – sankcja określa konsekwencje, jakie grożą za zachowanie niezgodne z dyspozycją normy.

((Tamara Chauvin, Tomasz Stawecki, Piotr Winczorek

Wstęp do prawoznawstwa

Przepis prawny – „wypowiedź sformułowana w języku prawnym, stanowiąca całość gramatyczną, zawarta w tekście aktu normatywnego i wyodrębniona jako artykuł, paragraf, punkt itp.”.

Źródło: Tamara Chauvin, Tomasz Stawecki, Piotr Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014, s. 139–140.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij pojęcie *przepis prawny*.

((Tamara Chauvin, Tomasz Stawecki, Piotr Winczorek

Wstęp do prawoznawstwa

Akt normatywny – „to dokument władzy publicznej zawierający (ujęte w przepisy) normy prawne regulujące jakiś zespół stosunków społecznych”.

Źródło: Tamara Chauvin, Tomasz Stawecki, Piotr Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014, s. 139–140.

Ćwiczenie 3

Na podstawie tekstu źródłowego wyjaśnij pojęcie *akt normatywny*.

Źródła prawa powszechnie obowiązującego w Polsce

Art. 87. Konstytucji RP wskazuje na następującą hierarchię źródeł prawa powszechnie obowiązującego w Polsce

*na obszarze działania organów, które je ustanowiły

Hierarchia aktów prawnych w Polsce

Źródło: domena publiczna.

Organy publikacyjne

Niezbędnym warunkiem obowiązywania aktu normatywnego w państwie prawnym jest jego zamieszczenie w oficjalnym organie publikacyjnym. W Polsce akty normatywne ogłaszane są w różnych organach publikacyjnych.

DZIENNIK USTAW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia

r. **Nr**

Nagłówek Dziennika Ustaw

Źródło: domena publiczna.

Obecnie akty normatywne publikowane są w wersji elektronicznej.

Przydatne w analizie aktów normatywnych są także zbiory orzecznictwa, obejmujące na przykład orzeczenia Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego czy Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Bardzo praktyczny jest dostępny w internecie System Informacji Prawnej Sejmu RP. W Polsce akty normatywne ogłaszane są w różnych organach publikacyjnych:

- **Dziennik Ustaw RP** – źródłami powszechnie obowiązującego prawa są: konstytucja, ratyfikowane umowy międzynarodowe, ustawy, rozporządzenia.
- **Dziennik urzędowy RP „Monitor Polski”** – źródła prawa o charakterze wewnętrznym, np.: zarządzenia prezydenta, uchwały Rady Ministrów i zarządzenia prezesa Rady Ministrów, wydane na podstawie ustawy (teksty jednolite) oraz orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, a także uchwały Zgromadzenia Narodowego, Sejmu RP i Senatu RP.
- **Dzienniki urzędowe ministrów i innych urzędów centralnych** – akty ogłaszane przez organy wydające dzienniki i uchwały Rady Ministrów, które je uchylają, oraz orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego ich dotyczące.
- **Wojewódzkie dzienniki urzędowe** – np. akty prawa miejscowego wydane przez wojewodów, inne terenowe organy administracji rządowej, sejmiki wojewódzkie, organy powiatów i organy gmin. Akty premiera uchylające te akty prawa miejscowego. Wyroki NSA dotyczące skarg na akty prawa miejscowego.

System prawny

Biblioteka prawnicza
Źródło: domena publiczna.

System prawny tworzą uporządkowane i powiązane ze sobą normy zapisane w tekstach aktów normatywnych obowiązujących w określonym czasie w państwie. We współczesnych państwach występują dwa różniące się od siebie rodzaje systemów prawnych. Jeden z nich bywa nazywany **systemem prawa kontynentalnego**, albo systemem *civil law* [czyt.: sywil loł], natomiast drugi – **systemem prawa anglosaskiego**, albo systemem *common law* [czyt.: komon loł].

System prawa kontynentalnego:

- zasada wyłączności prawa stanowionego (ustawy) jako źródła prawa;
- prymat ustawy oznacza zakaz tworzenia prawa przez sądy, które powinny ograniczać się do stosowania prawa;
- prawo stanowione powinno być zasadniczo systemem niesprzecznym wewnątrz i pozbawionym luk;
- najistotniejsze znaczenie w systemie prawa stanowionego mają kodeksy, czyli ustawy całościowo regulujące określoną dziedzinę życia społecznego.

System prawa anglosaskiego:

- prawu stanowionemu przysługuje prymat, lecz nie wyłączność;
- sądy w swoich orzeczeniach formułują reguły postępowania, które mogą być podstawą dalszych orzeczeń (precedensy - orzeczenia sądu, które mają moc wiążącą w odniesieniu do późniejszych orzeczeń w podobnych sprawach);
- prawo obowiązujące jest mieszaniną różnych typów praw stanowionego, precedensowego, zwyczajowego oraz tzw. zasad słuszności - *equity*, [czyt.: eklity]
- prawo nie jest traktowane jako spójne i pozbawione luk. Powinno się do tego dążyć w procesie stosowania prawa przez sądy. Istotne jest, jak prawo działa (*law in action*) [czyt.: la in akszyn], a nie jak jest zapisane w aktach normatywnych (*law in books*) [czyt.: la in buks];
- oprócz orzeczeń sądowych, dużą rolę odgrywają umowy, zastępujące regulacje kodeksowe.

Na podstawie: T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014, s. 139-140.

Rodzaje prawa

Podział prawa ze względu na treść

Prawo materialne tworzą normy określające obowiązki i uprawnienia oraz sankcje za niewykonanie obowiązków lub przekroczenie prawa. Normy te bezpośrednio regulują stosunki między podmiotami prawa (np. obywatelami, instytucjami państwa). **Prawo formalne** pozwala na egzekwowanie norm prawa materialnego. Reguluje tryb postępowania przed organami władzy publicznej.

Podział prawa ze względu na zakres podmiotowy

Prawo publiczne porządkuje relacje między organami państwa oraz między państwem a obywatelami. **Prawo prywatne** zawiera normy chroniące jednostki oraz regulujące stosunki między nimi. **Prawo wewnętrzne** obowiązuje w ramach organizacji społecznych i organów państwa. **Prawo kanoniczne** to zestaw norm obowiązujących w Kościele katolickim.

Podział prawa ze względu na przynależność państwową

Krajowe **prawo wewnętrzne** to system aktów normatywnych ustanowionych przez odpowiednie organy państwa, obowiązujące na jego terenie. **Prawo międzynarodowe publiczne** powstaje w wyniku umów między państwami, obowiązuje wyłącznie państwa, które takie umowy podpisały i ratyfikowały. **Prawo międzynarodowe prywatne** obejmuje normy prawa krajowego, stosowane na przykład w sytuacji, gdy jedną ze stron stosunku prawnego jest cudzoziemiec. **Prawo Unii Europejskiej** jest stanowione przez organy UE. Mają się do niego stosować państwa członkowskie.

Podsumowanie

System prawa obowiązujący w Polsce jest systemem prawa kontynentalnego. Kluczową rolę w tym systemie odgrywa prawo stanowione, które powinno stanowić jednolity, zupełny i niesprzeczny zespół norm. Prawo to powstaje w wyniku decyzji najważniejszych organów państwa (parlamentu, rządu, prezydenta, władz lokalnych). Współcześnie mamy jednak do czynienia z coraz większym oddziaływaniem prawa międzynarodowego oraz prawa Unii Europejskiej na system prawa wewnętrznego, w ramach przyznanych przez państwo uprawnień. Większość ustaw uchwalanych przez nasz sejm po wejściu Polski w strukturę Unii Europejskiej wiąże się z koniecznością wprowadzenia do prawa wewnętrznego dyrektyw unijnych.

Polecenie 1

Ustal, na podstawie statutu twojej szkoły, jakie normy postępowania obowiązują uczniów.

Polecenie 2

Przedstaw, na podstawie wojewódzkiego dziennika urzędowego, jakie akty prawa miejscowego uchwałała rada gminy, w której mieszkasz, w ciągu ostatnich trzech miesięcy. Podaj przykłady.

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij, jaką rolę odgrywa sędzia orzekający w systemie prawa kontynentalnego i anglosaskiego.

Ćwiczenie 5

Podane akty prawne połącz z odpowiednimi źródłami prawa.

uchwała Rady Miejskiej Ząbkowic
Śląskich w sprawie miejscowego planu
zagospodarowania przestrzennego dla
miasta Ząbkowice Śląskie

dyrektywa dotycząca ochrony wód
przed zanieczyszczeniami
powodowanymi przez azotany
pochodzenia rolniczego

konwencja o ochronie wędrownych
gatunków dzikich zwierząt

umowa międzynarodowa

akt prawa miejscowego

dyrektywa Unii Europejskiej

Ćwiczenie 6

Pogrupuj podane prawa do odpowiednich kategorii.

Przynależność państwowa prawa

prawo prywatne

prawo krajowe

prawo Unii Europejskiej

Zakres podmiotowy prawa

prawo międzynarodowe
publiczne

prawo formalne

Treść prawa

prawo publiczne

prawo międzynarodowe
prywatne

prawo wewnętrzne

prawo materialne

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Zalecana literatura

Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014.

Morawski L., *Wstęp do prawoznawstwa*, Toruń 2000.

Tokarczyk R.A., *Współczesne kultury prawne*, Warszawa 2008.

Wronkowska S., *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2007.